667, №7
Қарадоң батырдың ұрпақтарынан 1–16
Тама(б) батыр
~~177~~ — 194 араб
1947 жылы Мұрын Сеңгірбаевтың орындауынан жазып алған Хакімжанова Мәриям
А-Ата.

[illegible]

4

اتقابرمنبر الفاسحه
قابر بلادما ور جنگنگ
جو لیقه بولسی قارامی
روسته بر داسته له ورودی ،
الله نلاخ شه ری ارسلان له
ومار دمایی شناطو جابر
تار قسما جاروده جی به رده ودی
جه تی عا ییب قرتق شلله له
پار زه تمس ی تار سر دم
جه قسمل رعا مه له ده ودی ،
قوار ور لقلقه له یابه اجوق
ایله ویل سه له ده ودی ،
ایله سر ور ته ز وله
ده گه ره بار دی قاشا ننده
تالاس جاقوعا مه نه بار دم
جابا دا جالمر مه نه وار می
قر ل بار سبه له عا قتال
تند قو سته له بار زیب کوع الهی
شنا بابه که سه قار امی
دوشنبه تنکا کی تی کوما)
جاقواب ایتیب جوسعب .
ور جنگنگ الی جه ب
اتقا منسه جا قلتی
جا قتمی ده ب ایتما دا
جا قمه کو رمه قابر دی ،

سابر قتلشی قارامی
بر دی تاستاب دال عا
قابر اسه عب بار اشعه
~~[illegible]~~

کوکسله که میر که له دید
که لیب سویلابه بار زدی

جاقوعا اتقا تلب بار دی
جالمرا تو عاله بال گی ،
باشنلکو ی کو تمه ر جدلکامی
بار لاکوز دی قار اگی ،
الب قار تو جار اعلی
السی جو لما که تتوگه
سه کلدره تکه له بال گی ،
سویدا اکه سی سویلدی
سویلکه بده ته ده ودی
اق سوکار ده دل قمی الفاله ،
اقتا ته یار ماله بول بولسا
دار یا داد تا سقا له سو الهله ،
سه له دو یله گه که گه سه ،
مه له ده جی بار اج ده جی الفاله ،
بار ره بی باتام مه له ده ودی
الله و قار سه جی تکلدی

بار رسالخ جولا سه
ته ۵۰

ور مه گی ده ب جو ار ده دی
وکه کتشه مه له ده ودی ،
بار اسه د جو لما سه ته ده ودی ،
شنا ما یو سه لسه ته ز ره لچی
که تتب سه ی ولب مه ته ده ودی ،

~~١٥٢~~

تاؤدن جواردی جاعاله
ارسی کوردی ارلاب
تورسه ایعاکوی نی سو لعاندا
تاکا قشقد کوردی تارا که
اتا نغد سورری ویلهدی
بله یی ده ب سول جاؤدله
اردی کو بیغ شاماسی .
بارماده به ب وندا اسکار ده ب
تالاي ده به مه تالاسی ،
بلعه یی ده ب ویلهدی
ول تاکا قشقد شاماجی .
مسقق سالعا به تالاشی
جابلب جا تقاله بوال کوردی
تاکا قتك باقعا له سویه سن
تو یه شلع که له کی ششه
باقعاب مالدله تاسنا
لوك ~~پاربعایا~~ ~~مسبلد~~ ده به
تو به ~~خمرت~~ جعقایر شال ~~لـ~~ ده به به
شالعا تاما به به به دی ،
که لب سالع ی په ره دی ،
جا سلد ولکه له بابسلد
بکی بر جو که به جو 0 وشی
~~[illegible]~~ ،
~~[illegible]~~ 20

که رکیه لکه له جه ر تاؤ بولاب
تاکا تا بیه له شك وسی جاؤ بولاب ،
بواری سوکدی جه ر لکدی
شکدا مه شلح که بیمری
شاماله که لسه په ره لم
جاتوعا په ره ه مه لکدی .
تاکاق ده جه به تاتنی جاق
هسبو ره ه وعال که کلدی .
اسلی ارتق ه ر ده دی
تاوسی دع اقعا مه له ده دی ،
سالاماتا بول سه له ده دی ،
ارتق تولکه کو لعا الب
جوره به ردی کو زعالب
جوارکه لن جه رد له ارا سی
تو رسه ایلعق جول ده ب ویلهدی
وسی جولا رِ ~~سعب~~ شاماسی .
سول که کر نه له کو ب جوار دی
قیسا پ سر جولای مول جوار دی
تاؤدان تا توعا اسادی
جا ز حقا ایاق باسادی ،
ورعل - ورعل قق مدارعا
اسا (١ جاهاله جو تا سو زه شلا رعا
جول شاماحه بلعه دی
تا تتی جو ریب شلدار عا ،

(١ جاحله - ادلم ، لوسلیله ،
ده ده ویده ده لا ده
ده عم پره دی

6

185

ارالہ بارسلہ ملہ ردی
کمسلہ ون سے بی قمستایدی .
مبیہ رمہ یدی و ستایدی
و ستا عاسی بایلہ یدی
کہ ت السحابی سورنلق قایغا یدی

برنلح باتشا عانغی
الثق قاتار ور قازیانلہ
تارعب ملقی وتیہ سیکدی
سئنہ ونلح تور جایقانق
توسکہ سے ستعب کہ تیہ .
ارقا عمہ قو یدی کا چہ بالب
قو ز قالی ستایی یہ تب
چہ یہ سں قو یدی عقہ کہ لہ ب .
قالاسی بیک ورلا عان
توکو کمن سو بیق ز ور لا عان
وری بیک قالگلری
وسندا یب قابراب جا ساعان
قایمز سقش زالمہ ی
داریازاسی تو مردی
کونی تونی باعتولی
کونسلہ کو زی باتقاسہ
یہ کتب وسکہ جاموی .
قاینان یہ برتقا زال بولسا
کو شنلہ کو زی شقتقاسہ
وسکتی اشب قویادی .

بر جگہ کہ لہ قس رشب
تو ز قالہ یہ کہ کمد روب
سرسلہ قایہ ولا دہ دی ،
ول کو رمہ کہ یہ باقرمن
قاقمی بر جگہ سے بر دہ دی .
مہ سقلح جو قتی ارز لقمی
اشب تو رمہ سلح قارلقمی
جا قمی چہ ردہ ول بادہ ما
اشار تقا یہ رہ لق
وسی چہ ردہ مالا بارما ،
سو ندا سلح سو بلہ دی
جا قمی چہ ردہ ولہ جو ق
قا شقراق ول دہ دی ،
وتلہ بارسلہ تو یاسلہ
بی زعا یدی قو یاسلہ
برا قاقا ق دہ کہ یہ ول دہ دی
یہ ریکہ ودی قالا من
ساقا ی مقتی قاسشا بنا ن .
مہ کہ برتہ سے جا تقالہ ول دہ کہ
~~بر ... بولسان~~
بالار مہ کری سوسہ اشکی
کہ لہ ~~...~~ قایی جا قتا ن ،
ومہ سو قاقا ق سلہ دہ دی ،
چہ ر بر جا ر قا دو نق دہ دی
الالہ سے یہ بار ما
کرسلہ ولہ بیشا را ،

7

~~184~~

~~[illegible]~~

شاهمالی جهرده بار بولسا

قابارلاتمی ده تنگی

مه ته توغاملی دهگمه ت بولدی

کز ده گه نیمه سوز اسالاق

قاکماق ده گمه ده ول ده دی.

تنر ده مه سوزب ده تنگری

تنگولامایمی ایتقان که بنگلدی

گه ر بالقان سولیسه ده

ولتره می ~~[illegible]~~ بوزنگدی

آنراسه ایتقان سه کلدی

کوره می سز ده سوزنگدی

وسه ارادا یجرره می

نارنگا مسده جه له بو

ده تنگه قابار به ت به ول

به سه کوز نغمه ته می ~~[illegible]~~ سه ن قالساز

ده ده بار دارمی قالا غا

کز ده گه سه چم اگه جه که سی

قالا غا بار ماي ته ده ته می

~~[illegible]~~

جو لشقیابی قالایی که ته می

بوزل قالما قشلاق کوزره می

شاهمام که لسه قالا سه

ولمه یمی ده سه ن بیشتابار

تور ده تنگه قاپاله سالی

به سی کوز ده ده بارسه جابه ده زمی

ده ب باله شالغا سولیه دی

غاسی باله سلا سوزی دودی

گنشنده کوز استلاری

بو ملک کیشی قوسی ده دی

باعتولی توزغا سه استلاری

وناسه کوز ده سی سوزلادودی

کوزن ساسلگه سو غامدا

وزی شعب باسنا

برکسی ده رتق قاسنا

قاراولغا شماغادی.

تلیمی ی السارتی جاسی بالا

سه ن بارغا عملی قالاغا

قارلمی اشتی ده بلادی

قالما بالا بیالگه

قارباتور قالمایمی

شمته رسته ~~[illegible]~~ بارغا عملا

قالا کوشی ده سی سه ن ده دی

تالایمی ی کوز سه م سه ن ده دی.

تمه رتیب توزره می بر توزلی

توزلی باشقا ~~[illegible]~~ سه سه دودی

~~[illegible]~~ شالغا وسلابی سولیه دی.

7

بزاری توغا ت قالا سالم

~~[illegible]~~

باجا تیس - بالا ن

سوز با توزلگ

والامی ده ت اتیبا سوزنگان

~~[illegible]~~

2

یاسوزی اتا دی

185 8

کابین تۇار قۇار[illegible] بولدی
[illegible] بر[illegible] بولدی ،
تۇيە [illegible]
سوندا [illegible] سویلەدی ،
بالىب [illegible] تۇيە مال
[illegible] شال
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] بار
[illegible] بار
[illegible] قالا [illegible] بار
[illegible] بار
[illegible] قالقا
[illegible] قال [illegible]
[illegible] شا[illegible]
[illegible] بالاسی
قابار [illegible] بولدی
[illegible] بولدی ،
[illegible] سوندی
[illegible] قابار رعا
[illegible] رعا
[illegible] بولدی
بارار [illegible] بولدی ،
سوندا [illegible] بولدی
[illegible] رعا [illegible]
بارا [illegible] رعا
[illegible] رعا ،
~~[illegible]~~

[illegible] بولدی
[illegible] سونا [illegible] بولدی ،
[illegible] دا [illegible]
[illegible] بار
[illegible] بار
[illegible] قاراسان
[illegible] بار
[illegible] قاراسا
[illegible] بار
[illegible] بار ،
باری [illegible]
[illegible] بولدی
~~[illegible]~~
[illegible]
~~[illegible]~~
[illegible] ،
[illegible]
[illegible] بولدی
[illegible] دی
[illegible] دی ،
[illegible]
[illegible] اشادی
[illegible] الادی
[illegible] بولدی
[illegible] سویلەدی ،
[illegible] رعا
[illegible] رعا [illegible]
[illegible]

~~106~~

بيناب اسكلدن التكي،
تحيه شي شالقا بارتكي،
سوداں سوژ ب ~~سكيل~~ قانلگز
كي رحو يي سوعا ن بارتكي،
قالقر جدّ ركه ن جان بولسنا
باسن كدسب التكي،
اسكه ري كالماي جينالدي
قا رع جارق انسب
اتتانب جاقوما شطادي.
تاقو دلد سنقسا باسنا
شالد كار سه كو ركه سي
شقفا ن ه كه ن باتردا
جارتق جه ردلد دالاسه
ه ن ما يدا نه اكو رقو كه
بول كا كا متتق شالماسه
تاقو ما يدا نه اورسسام
استقا تمو رلتق ه كه ردو.
ه كه رعو رقب ول كه تسه
ساي ساله عا جاسرنب
وستا شتاي تمفو ر بمر نه نه ردو.
كو ره يمو دو ب ويلدي
جه ردلد جار تق دالاسه
ه ن ما يدا نه اشوريندي
برادا مسلد قاراسي،

سو نه اشا سلو كيره دي
قا ن الد شا كه له دي،
كه له سو يلي بي به ره دي،
اسلا تو عا نه سولتا غي
بابله قودا بار ما تو بيار كيلد
تويه با عسب جد اگه نه
تا سما كه نه دي يربال،
وري كي تق تا ما يتا
به سي كو نه ن ه سو لگ بارامي
كر كسله يي ده دي كالد عا
ليه يو لد تق سه كيلد ي
برلد جيسا ن قاراعا،
وتي له ه ه سي يول سوداي
جادكي عا التكي،
ده ه ي ده شال جو كه دي ٧
ها تكر سو نه اسا سادي
تو سه كه تعب قا شادي.
تا سا اشتد ر جينادي
ه تي عب كه كه سي تحو رادي،
كه له ر ده كه ه يو ق ده دي
كا گكي عا ه ئو عاي بالالحن،
ه رلار بر مق نه ا كه لكي،
كا گكي سب كه گ ه ئو عا يه لد
كه سب باسه التكي،
ه كه تا بار سا لكي،

سوبذا تا ما سو یلددی
سو یلکه ته نه ده دی،
اتکا تاله تا تا تما لیم
سیه مه و سال سالیما عیم
جه حمل تیمه سی بارماعی،
اثیا به ره ته مه به و ه کی
الگو عا سه تالا گوری
کو ز تو گه کولوهم شاما گوری،
تا شر مسه ه بدی بالاگوری
~~[illegible]~~
اشتاف باسی بوزادی
ابلاقار ... تو زادی
بر تنما کای بول قالا عما،
با تر باریب قالاددی،
قا سقا تیا یجی تا تما تساق
که لسه ده ولا ازخ جا لر تیب
ایشیا دا سو رددی اقربیب
اشقاله سورزی قاشتی ده
تا تا مشتلق سو رزی با تنی ده
سلگه ری که تکله جا لر عا
قارسی شا یتی قانات ده
ایا قتا باردی یولاقده
تا یز انی الدی تونزیب
تو قتا لماددی سه ریب
~~[illegible]~~ (دا موش) به لشی ده با تر قارسی باراد
اسیا یه ا اتقاله جا لر دای
اق سو تکنی سالاددی

جا لر قا را کو زکه سی
زا عیا ر تا لما ق قوا ندی
شا بتو لدی سالاددی
بر بده به بری سویه (بوقا) ورتیب
جا ~~[illegible]~~ باردی،
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
تا شتا له ه که له تو عا یده
جا تکی که له ه که له قو دا یده
اتقا قا شی با ساددی
بر بده ن بری اساددی
ه له بوزی و شتا الاجرده
ما بدا نوا شقب التقاسن،
اشتاق باسی بوزادی،
تا یرلب تاط تو زادی،
~~[illegible]~~
جا تو که تکه نی تو رهددی،
جا لر دا عا له قا لما مشتاق
الدی جه تب که یه ددی
که له اقیا بره ددی،
تا گر عا ه تو عا یی سه ن ده دی
اتکلدی برا گه بر ده دی،
~~[illegible]~~
ولا سله الگو عا یی سه نه ده دی،
وسله یی ده تا لما عله
اجرا ته تب سو یلی دی،

~~ئۇدا [illegible] بولسا كەلدى دەپ~~
~~بالا [illegible] سالدى~~
~~[illegible] بول [illegible]~~
~~تاپتى بارسپ [illegible]~~
ساقلاپ قالدى تاپيزا سە
قالغاق تاپتى پايدا اسە
جو تقنشا قتاسە پول سالدى
قاقاسپ قالغاق پول قالدى
باشقا [illegible] سالمادى،
جو تقنشا قتاسە سالغا سى
ويغى سى تاپيزا قالمادى
قالغاق جاماپ قاقالدى
ولمگە جاقى تاقالدى،
جاسى تو [illegible] سە
توشۇە ويتى عائدا [illegible] سە
باتى سويدا اشقلادى
الدكى كە كلە سە جالقرادى
جاقى قلب سيلەدى،
ەكى قالغاق قاشادى
هاشقا قا بار [illegible] رگە
توعا [illegible] كوز [illegible] بالاسى
قى لىندا بازدى تاپيزاكى
كو [illegible] وصلح ايلەسى

~~128~~ 11

موشى سەبب ها [illegible]
تاپيزا اسكە ر [illegible] يادى
[illegible] بار شاماتى،
[illegible] قا [illegible]
هاۋقا [illegible] جو [illegible]
ولتر [illegible] [illegible]
(اسكەرى [illegible] رەدى)
~~[illegible]~~
اسپانقا قار عب ويادى (تاماشلا [illegible] قارادى)
~~[illegible]~~ باتر قارايدى
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
قاري جا عنا سە بار ام دە (جانودى قالاى الام دەپ)
تورسپ اقل ويلەدى،
قاقا قا جاغى بارادى،
تركلە يى قار اپ تورادى،
سويدا قالغاق سويلەدى
سويلەگە [illegible] [illegible] دەدى
جو لدا اسى، جو [illegible] دار اسكە
جلقلاق منداقا قا اسى
[illegible] كى [illegible] اسكە رگە
قالدى ولمە سى قالاسىندا
سويلەگە [illegible] پايدا جوق
كو [illegible] تلكلمە تا قلدا
اسكە رقالدى جا قندا

~~189~~ 12

ما جرلو عا له جاب كو ردي
سوندا بي نو شه شدالكو ردي
نوكا جه بي كو لغا السلام
جو علا ار سعد لغا لغا ق دولد انسام
بدل بولوس نه بب
بندي لغا شبا شه كبب
باستار بلا لغا لو ر دو ماله ب
لغا بدار بيلا لغا لو ر سو كيلب
با بو دبلا اتى لو ربب
باسقاله جه بر ده نو رمادي
اتقاله و قتا بي ز ر لادي
جاسلا جه كه سه شا لسلا ده ب
قبيلا لغا بي بطلب لغا لشي ده ب
نو ده كه نه بول سالدي
ول لغا لغا قبقا نا بزا سى
لغا لغا قشلا بولدي بابداسي
از ٠٠ مه سى ده دى ابلاسى
فا كشاندا لغا نغا نو بيحادي
قلسبلا به نا بزاسى
قو را مساققا قول سالدي
قو زى جا قو ر كه و ق اتتى
بلا مسادى با بن بولو تتى
لغا را ما دى كو بلبه

باسى جه كه به مه ه بابار
قو ب ه مه سى كه كله بول ادام
كه نه مه ما عاله بول شا بار ه
الغا باستا به با ر دى قلا شى
~~لغا سى لغا لو ر بلقى شه جم بيكى~~
~~مه به كه لو كه مقلى~~
سه ه بر بوار كه ب نو عا بيغا
كه نه بلا با يقه سى قو لو بيغا
جه ر ى بر جا ر نى دا له سلا
قو تقلب لغا لو بى لغا لو اسعد
جو ققا ب تو ار عا ه بول اسكدر
قلسلشه ب با ر دى نا بزا ب
با ر بلاح لغا ر تو الغا نى
بر نو عا بلقلاح با بدا سى
الغا سى كه سبه بى قو بادا
ملا قو با تقاله قلالج جه ب
تو كلكه به لغا لغا تو با ما
~~منسب قو زلا بسبلسله~~ قو ا اسكه ب
بر نو عا بدى قو با ما
سو نه ا با ل سو بلى دى
قو زسو بيبا نو عا بى ده كه نه مه نو ذه دى
~~قو ر كه سه به ده ب~~ ما قتا ملا
~~بيبا ما لى قو لو ر فقا بيز اتقبد~~

تو قتالماردی قالما قشاۋ
جاسا عا ده ایله ه بنه
بره تو ه ه ه ی بر له شه
ادا منان وق وثه دی
سو رب الب قطشی
قالما قشاۋ الدی باس ای
که گل ده تو بسن تو قتا تیپای
تسقارتی ولار دنگلا جاسنای
قالما قفا توستی جاسنای،
بر کی ده بر تو ک سو عستی
قالما قیه ده قا تتی تو عستی
تو ره ورتاسی بولقا لدا
شه کتپ قالماق تاردی،
ای عار الکقلی کو ده بولدے
الدی الدنا بتراب
قالما قتار قاشپ باردی،
اعار رب اتقاده تا ل بولدی
تاله بو زار رب اتقالدا
جه رد ه ح جوزی کو رنبه ی
به تکلی ایپاق شا لی بولدی،

13

کوب اسکه ردی جساو رب
تاعدا اسکه ر جیباو ده ب
ویره قالما ده قان بولدی.
بو قار اسی قا بیادی
اکی ملاح اسکه ر جیادی،
جالقر داب قا شقا ده قالما قشاۋ
قاراسنه اکی تو [illegible] تو قاری
قا شقا نقا قنق تپ ده تهدی
او شقا ده قو ستای بو بلجیمای
جو رنا سقا نه ی قو تمایی
شنار شنا یتو عه مالا ه ه س
و شیا بیکه تا ق کاسه.
(1 باسنا ده کر عب اسقاندای
تو ی که ره کی سای کاسه
ونا ندا کا رعب اسقاندای،
ه نه مه قا تلح ساسادی
تو سی که تپ کا شادی
کوب ه ه ی ه دی اقتلی
قا نقا جا قواب ایتادی
سول بو نده رده قاشنی،
وتر ما قانم سه ده ه دی
ار که مردی کیپی ده دی،

[illegible]

ته مرده ن کا رُو و ته مه
بر ادا منلاد بال کی
قوشی ملا کسی اسکارگه
جا لمر کا برا ت ه ته ه مه ،
سرده منگله ن بوز شو بار
ایامی تو رکه تو جه ته مه
سو بدا ها تلح کاله دی
ول بر سو رگه ما قتا نب
اتقا منب الادی
ته مرده ن کیمی کیه دی
جینا عا ن نه ته وله کو بچه س
بوُ یمی مه ته ن ته مردی
منب اراتب ~~ـــــ~~ شو باردی ،
کا لاَ دا تو رعا ن اسکه ردی
بار ی ایداب شقا ردی ،
تور ه که ن کا شب حق رعا لاب
عا ن شقفا سی اقرب
بار ده چدا ردی جا یرب
ه کی ملا کسی ا رتکا ن
بر ملا کسی اسکه ر مه ن
بولدا قدب جه ته دی .

بر ده ب سه نی مه ن که دی ،
ز اشوار کا کما قا کما له گه دی ،
سه رو سه ن سه ن رزله
بولکن - بولکه ادا مدی ،
الی بلمه بی بوز مسلا ،
سوالی کا لکا قا ~~ـــــ~~ شاما گه دی
بیله گه ن کا کاق سه ن ه دل
سه ن با منا ن ارتق ه رمه ه دل
تو ار بر با سو د سو یلب
بولسا ن ارتق ه ر ده دی ،
قا بچ قالما قا بار له
قا پچا اتکه بولسا ته له ده دی ،
با تر ~~ـــــ~~ منگله ن قارا التی
حا ن ~~شاما قابی ته بلادی نه مه~~
شو ده ب اتقا ته بیلدی
جا لما تو زدای ه مندی ،
~~سو رنب المکا لما سنی~~
شما بیسا م ته سیه بی قالماس ده
~~الو الما سنی قو لقا الدی~~
کا رملا ستی ه ه تو ی
~~بر الما ـــــ~~ ، بری بری المکا قا ورق
تا ما ~~ـــ~~ شیده ن دو لقا
و سیشن ه با ردا شار ربا ،
ه کی ته مر قو س کا بات
ه ه تو له ن و بته دیه
ه شه ه حی بر جه بته دی .
الا سدا تو رعا ن کا کا قتی

بوری قاشق سوزماه ده دی
ایداعاله قالیماقا مولماه ده دی ،
بیناعاله قالقی قی ره ده دی ،
قو رلیعلا ئماسی
سماپی چوق تا یناق کو یه ده دی ،
ایداعاسی جه رالسی
قاکاقتا پولدی بر شارسی .
باتر جوردی جاعاله —
اق موشاله مور قا بنجقا
نوقالیشود ملی ده دی .
ملا شه تاکی جه ری ده دی
مال شه تنه سه کسی
نوعا یقاقا بار سماه دی ،
اشکی ده بولیمانی
جاله جا قتا باتر کارادی ،
اسل توعاله مر ده دی
ارتیق توعاله تور ره ده دی
قن تقسیمبا ولیماعا
نوعا یقا پولب بوره دی ،
~~نوعا پو رسالدی [illegible]~~
~~قالیماقتاسالدی تا [illegible]~~ بیاجی

بوحیاتلیعشی

~~192~~

بو تایا قتای کو ره ده دی ، خان جیعلای وطالیپ 15
پاسی تو راستی دو خالقه
قالیماق شایتی قاماله —
قالیب جاتر باستاری قا (قالا ناستای دوطالب
~~[illegible]~~
قاله جیعلب قالقاسی
داتوسی تو شه یی کو رگوه ب
قالیما قتار قاشتی دور کوره ب
~~[illegible]~~
[illegible] الماسی سه ر مه ده دی
سشه شنه قالیماق که لیه دی ،
جاسقالا تی ده رسه ده دی .
تو بوسی شو قتی قالیما قستلا
تال یی که قتی نه ره گه ،
لو یره گمله ره تور رتقتی
تانه یی و نمود قو رتقتی .
ارلیما پیتی . تو عا نقا
قالماق قا [illegible] جو لیقتی .
اعاربه تاله اتقا شتا
قاله عا قاشتی قالقانی .
~~[illegible]~~ توتب جه نه دی
وسنا شاو ب [illegible] وقه دی .
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

~~193~~ 96

الدنان شقق اتاسى
كه تلسن ه ك بالاسى،
الدنان كه لدى اتاسى
كه تلسى جالغز بالاسى
... تونى كلدى،
تاما بارى دوره سوعست
~~...~~ تاماشى ~~...~~ جارى ...

7

674

83

15/IV 86

Оригинал

ТАМА

Өмірмсе, Кеңіс еліне келіп қатын алып, тілі-берады болады. Одан бір ұл туады. Оның атын Тама қояды.

Тама он жасқа келгенде әкесі Кеңістің қаруын асынып, атқа мініп жүреді. Бір күндері болғанда жапан далада жүріп қаламшығың ~~қаруын~~ қолына кезігін қалады.

?

Кеңістен бала туады
Он жасына толады.

Жүгіріп асық ойнады,
Үйіне көп келмеді.
Асық ойнап ұрылса
Төбелесін тартып алады.
Бала біткен ~~жылады~~ келмейді
Бәрі ұрып сабады.
Бір күндері болғанда
Балалар кеңес құрады.
Асықты біз бермейік,
Төбелесіп бір салайық.
Бала барды далаға,
Асық ойнап балаға.
Балалар қарап тұрмады,
Қамалап алып сабады,
Асығын тартып алады.
Асықты алдырып балаға
Енді тұрмай далаға
Жылап барды анаға.
Сонда анасы сұрады;
Қарағым, неге жылайсың?
Бір жеткесін ойынға
Қатпин үйге жылайсың,
– Шаршадым, ана, мейдем,
Асық ойнамын енді деп,
Бата үйін бұл бала
Орнында жатып қалады.

Әкесінің жасында,
Жауға мінген торы бар,
Ерлігінің соңда қоры бар.
Он баланың көңілінде
Бір түрлі арман, ойы бар.
Айтсам атты бермес деп,
Қару менен жарақты
Киім менен кебексі,
Менен жасырып қояр-деп, (Сөйлайды сондай ақылды)
Атасы мен анасы,
Ұйықтап үйде жатқанда,
Күннің көзі батқанда,
Көтеріп-басын алады,
Төңірекке қарады.
Үстіне киім киінді,
Өмірге қалы-ды.
Қайтбей енді кетем?-деп,
Ер белгісін етем деп,
Өлгенде емен бір арыз
Басқа жаққа кетем,-деп. (Күнде жоқ балалардан не етінді)
Үйден шығып ~~кетеді~~, жөнелді.

Байлаулы тұрған тұлпарды,
Ербітеп мініп алады,

~~Тұлпарына барады,~~ —
Шылбырды жібек байлады.
Жүрейін деп сапарға
Кетуге бала сайланды, бар киімді киеді,
Қылышты белге іледі.
(Найзасын қолға алады,
Атқа мініп алады,
Қолдамен тартып есікке
Бала сонда барады.
Ат дүбірі шыққасын,
Есіктен кемпір қарады,
Төсекте жоқ бала~~сы~~
Далаға шығып қараса,
Тұлпар мініп ~~баласы~~ астына
Келіп тұрған қарсы.
Сонда кемпір сөйледі,
Сөйлегенде не деді:
-Сабыр қылшы, қарағым,
Бізді тастап далаға,
Қайда кетіп барасың?
Кейісте кемпір келеді
Келе сөйлей береді:
-Жалғыз туған баласы,
Жауға аттанып барады. (Жатырымның бейшара,
Басыңды көтер, жолдасым,
Баламызды қарашы.
Алып қашу қарағым.
Алыс жолға кетуге
Секілденген баласы.
Сонда әкесі сөйледі,

Сөйлегенде не деді:
-Берейін батам мен деді.
Барасың жолға сен деді.
Жолың келсе тез келші!
Кетпес~~ен~~ ем алып мен деді.
Атқа бір мініп алғасын,
Қайрылмас ма ер жігіт?
Жолың болсын қарағым,
Рүстем-дастан ер деді.
Перзентімді тапсырдым,
Жақсыларға мен деді.
Құр ерліктен пайда жоқ
Айла ойла сен деді.
"Айласыз ер тез өлер",
Деген бар-ды қашаннан
Талай жауға мен бардым,
Жалғыз жалғыз мен өзім,
Қызылбас пен қалмақтан
Жүндестен барып кек алдым.
Көп келген жер тау болар,
Қалмақ пен Ыңғыс жау болар.
Тыңда менің кебімді, (Бұрынғы сөзді жеріңді
Шыдай келсе перзентім,
Жауға бере елімді.
Қалмақ деген қатты жау,
Жіберме оған кегімді.
Асылың артық ер деді,
Тапсырдым қаққа мен деді,

1) Алланың шері деп Баланы айрады.

Саламат бол сен деді.
Асыл-түлік қолға алып,
Жүре берді қозғалып.
Жүрген жердің арасы,
Төрт айлық жол ~~[illegible]~~ деп ойлайды
осы болар шамасы,
Сол шамамен жол жүрді,
Қиыспаса ~~жол~~ жаңа жол жүрді.
Таудан-тауға асады,
Жазыққа аяқ басады.
Өрмелі-өрмелі қырларға,
(Жан ~~[illegible]~~ жоқ сөзін тыңдарға.
Жол жайысын біледі,
Қатты жүріп шыңдарға.
Тауды жүрді ~~[illegible]~~ жағалап,
Арасын жерді аралап.
Төрт айға жуық толғанда
Қалмақтың жерді қорасын,
Бар ма екен онда әскер деп,
Білейін деп ойлады
Өз қалмақтың жолысын.
Жабылып жатқан бұл жерді,
Қалмақтың осындағы түйесін,
Түйенің жалды ішіне -
~~Түйені баққан жеке [illegible]~~
Шалға таман келеді,
Жалін сәлем береді.
-Сіздің қайда ел деді,

Атасың сөзін ойлады
Білмеймін деп ол жауың
Аузы көпті шамасын.

(Қолай екен қалмақ

(мықты салған қаласы

(Баққан малдың қасына,
үлкен нар[illegible] [illegible] екен

Жасың үлкен бабасың,
Біз бір жүрген жолаушы,
Сізге көңілім құлаған,
Тура көрдім жүзіңін

———————

~~1/Жайлау - [illegible]~~
~~-берді.~~

~~Өз~~
Ел көрмеген пақырмыз
Қаңғырып жүрген біз деді.
Менің жоқ-ты өзімнің,
Алып тұр менің қарашым,
Жақын жерде ел бар ма?
Ақ-арыққа беретін,
Осы жерде мал бар ма?
Сонда шалың сөйледі:
-Жақын жерде ~~жоқ деді,~~ ел де жоқ,
Қалмақтың ел деді,
Елге барсаң тоқсың,
Сұрағанды қонсың,
Біз қалмақ деген ел деді.
~~Қалмақта мал жоқ деді,~~
Берік еді ~~[illegible]~~ (қаламыз,
Салынған мықты қамалы
(Мекенден жатқан ел едік
Балам жеңіңді айтсаңшы
~~Біз де түге~~ Біз де түрге бұрыннан.
Келесің сен қай жақтан?
Кімсің қалмақ сен деді,
Жерімде жаяу жүр деді, (Аралап сен бармаған
Біздің елге, [illegible],
Аралап барсаң шаһарды,
Кімсің деп сені қыстайды,
Жібермейді, ұстайды.
Жетегесін байлайды,
Кете алмай сорың қайнайды.
Біздің патша жанында,
Алты қорған ор қазған,
Қорғап шыңды енгестей,
Ішіне оның тор жайған,

Түскен шығын жетпеді. (етей)
Арасына қойды жебелеп,
Қорғамастай бекітіп,
Жебесін қойды шегелеп,
Қаласы биік орлаған,
Төңірегін сүйтіп борлаған.
Ор биік қаланы,
Осындай қайрат жасаған
Жолыны мықты салынды.
Дарбазасы темірді.
Күні-түні бекулі
Күннің көзі батқасын,
Бекітіп есік жабулы.
Ішінде көп әскері,
Бір мың кісі қол деді.
Бекулі тұрған әскері
Онша көп емес сол деді.
Күн кешке толғанда,
Бір кісі ертіп қасына
Қарауылға шығады,
Тіліңді алсаң жас бала,
Сен бармағын қалаға.
Қарны ашты менің деп,
Қалыңа балам, балаға.
Қара бауыр қалмағын,
Тістер сенің бармағын.
Тілеуші емес сен, деді.
Талайды көрдім мен деді.

(Ханнан бұйрық бұл болса
Күннің көзі шыққанша
Бекіп алып қоңды.
Жас баланың сен деді)

(Өз ішінен бағанға

Қорқып тұрмын бір түрлі,
Түрің басқа сен деді,
Жас осылай сөйледі.
Тана сонда айтады:
-Бұрын туған қаласы,
Ата, сіздің түріңіз.
Жақсы-жаман көп көрдің
Олай деп айтпа сөзіңіз. (бекінген бола беріңіз,
Жаныңызда бар болса,
Хабарласа еліңіз.
Жан-жолдасы ел деді, (жүзін)
Іздегенім сұрасаң, —
Қалмақ деген ел еді.
Тұр едім сұрап еліңді.
Тыңдамаймын айтқан кебіңді.
Егер жалған сөйлесең,
Өлтіремін өзіңді.
Рас айтқан секілді
Көремін сіздің сөзіңді.
Осы арада жүремін
Барып сен де келе бер,
Еліңе хабар бере бер,
Бес күннен кейін сен қалсаң,
Мен барамын қалаға.
Іздеген жерге жеткесін,
Қалаға бармай ~~[illegible]~~ не етейін?
Жолықпай қалай кетемін?!
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~.

(Бұл қалмақтың көремін
шамасын келсе қалаға,
Өлмеймін деген бала ғой)

Тез еліме хабар сал, ~~-деп бала [illegible] сөйледі~~

Бес күнде барып жетермін.

Деп, бала шалға сөйледі.

Сөйледі де өтеді,

Жағалап сайды кетеді,

Бір жағында дария

Ағып жатқан суы бар,

Оның қалың құмы бар,

Жосық дөңді қарасаң,

Киік, құлан аңы бар.

Ол жазықты қараса,

Тау төбе ~~[illegible]~~ -сі, тобы бар,

Сексеуіл жыңғыл құмы бар.

Батыр шығып ~~мінеді,~~ кетті кейін (Шалдың қарға мінеді

Елге хабар беруге

~~Қарға мініп жүреді,~~ (Қарға мініп жүрді,

Желіп сорлы жөнелді,

Бір күн, бір түн бұл желіп,

Қаласына келеді.

Сәскеге күн толады, (Жеткен шаһар болады,

Қорғанға шал барады, (Жабулы тұрған есікті

~~Хан ордасы есікке~~

Күн шыққасы ашады.

Ішке кіріп алады, Хан ордасына келеді,

Келе сонда сөйледі,

Жібермеді хандарға

Сыртта тұрған әскері,

-Кейін тұр, құрғыр сен,-деді.

Жібермейміз біз деді.

Түйе төбінде отырып,

Сонда шалың сөйледі:

-Бағып едім түйе мол,

Түйеден келген мен бір шал.

Жасым жетіп меңдеген,

Кедей жаным өлмеген,

Жайдақ мініп шығу жоқ.

Тек өлмеген жаным бар.

Жас қана келді бір бала,

Астында жүйрік аты бар,

Қолында қару сайы бар.

Барам деді қалмаққа

Көрем деді қаласын,

Білем деді шамасын, (Өзі ноғай баласы:

"Хабар бер, елге сен-деді,

Келдім іздеп мен"-деді.

Естігесін бұл сонда

Ханға келдім хабарға,

Құлағына саларға,

Рұқсат етесіз сіз деді,

Берер едім ханға мен деді.

Сонда рұқсат береді,

Есікте тұрған қарауыл,

Бара бер деп хандарға

Артық туған жандарға.

Сонда шалың кіреді,

Хан алдына келеді,

Келе сөйлей береді:
-Асыл туған, сұлтаным,
Байлауда бар ма тұлпарың?
Түйе бағып жүргенде
Қасыма келді бір бала
Өзі қызық тамаша.
"Бес күннен соң барамын
Іркілмей,"-деді қалаға.
Не болатын секілді
Біздің жақтан ~~жалаға.~~ қарада.
Өтірік емес бұл сөзім
Жадыңызға алыңыз,
Деді де жас жөнелді.
Жалмауыз сонда сасады,
Түсі кетіп қашады.
Қасына әскер жияды,
Отырып кеңес құрады.
-Келер деген жоқ едім
Қаңғырған ноғайлы баласы,
Ерлерім мұнда келіңіз,
Қаңғырып келген ноғайдың
Кесіп басын алыңыз.
Ел майданға жөнелді
Бір адамның қаруы.
Жалғыз қара көргесін
Жаугер қалмақ қуанды.
Айқайынды салады,
Бірімен-бірі ~~сонда~~ сонда озып
~~Ақсаққа қарай барады.~~
Жалтыңдап кетіп барады.

Елге хабар салыңыз,
Жиһан жер алыңыз.
Түбесі [illegible] барыңыз
Сондай сұрап қосыңыз,
Кезіктірсеңіз солардан барыңыз
[illegible]
Басын кесіп алыңыз,
Жері қалмасын жаныңыз,
Қару-жарақ асынып,
Атқа мініп шығыңыз.
(Сл. [illegible])

Қалмақ қолын шапқасын,
Жалмауызға қарай шегінді.
-Қалған екен ноғайлы деп,
Жеткізген екен құдай деп,
Атқа қонып басады. Бірімен бірі асады.
Мен бұрын ұстап алам,-деп,
~~Бірімен-бірі асады.~~
Майданға шығып алғасын
Қайрылып Тома тұрады.
Атының басын бұрады,
~~Ат құбылған құрасы, ереді,~~ Ат құбылтып ереді;
Жау келгенін көреді.
Жалғыздағы қалмақтың,
Алды жетіп келеді,
Келе ақыра береді.
-Қаңғырған ноғайлы сен, деді,
Атыңды бізге бер деді.
~~Алмасаң бүлдірем соң~~ Атыңызды егер бермесең
Өлесің ноғайлы сен-деді. ~~осылай деп~~
Осылай деп қалмағың
Ақыра келіп сөйледі.
Сонда Тома сөйледі,
Сөйлегенде не деді:
-Атаңа нәлет, қалмағым,
Түйе осал солмағың?
Жеңіл тимес барғаның,
Ат беретін мен емес
Танырсың енді баланы.
Алуға келдім қолыңды,
Көруге келдім шамаңды,
Іркілмей бұл жолата
Бағыр барып қалады.

Аттың басын бұрады,
Айнала қарап тұрады,
Жасқанбайды қалмақтан,
Келсе де сойр жапырып,
Айтса да сөзді ақырып!
Айтқан сөзі қатты деп,
Қалмақтың сөзі батты деп,
~~Дұшпан~~ Бізге келген жалғызға
Найзаны ~~салып~~ алып тіріп,
Дұшпаң болса жаны деп,
Батыр қарсы барады.
Аспанда аққан жұлдыздай
Ақ сүңгіні салады.
Салып қалды найзасын,
Қалмақ тапты пайдасын,
Жұтқыншақтан бұл салды,
Қақалып қалмақ ол қалды,
Басын жерге салады,
Жұтқыншақтан салғасын,
Өлмей жерде қалады.
Қалмақ жаман қақады,
Өлімге жақын тақады.
Жасы үлкен кісі екен,
Үйінде отырғанша ол ер екен.
Батыр сонда шабады,
Алдағы келген жалғызды
Жақсы қылып сыйлады.
Екі қалмақ қашады,
Ханға хабар берерге:

Қарсы шапты қалмақ деп,
Айқа барды былай деп,

Тоқталмады кідіріп,
~~Дұшпаны келген жолыққан~~
Дұшпаны келсе жолыққан

-Ноғайлының ердің баласы
Қолында барды найзасы,
Көп екен оның айласы.
Мұны естіп Жалмыз
Тағыда әскер жинады,
Мың кісі бар шамасы.
-Енді қайрат етіңіз
Жауға барып жетіңіз,
Өлтіріп оны келіңіз,-
Деп әскерін жіберді.
Таймының мінген қара аты
Аспанға қарғып ойнады.
Айнала батыр қарайды,
Қай жағынан барам деп,
Жауды қалай алам деп,
Тұрып біраз ойлады.
Қалмаққа жақын барады,
Ірікілмей қарап тұрады,
Сонда қалмақ сөйледі,
Сөйлегенде не деді,
-Жолдасымды жүрген дарасың,
Халқының мінді қарасын,
Кез келіп жап әскерге
Қалай өлмей қаласың!
Сөйлегенмен пайда жоқ
Құр тілің мен тақылдап,
Әскер қолды жоқшылап.
Жасы жеткен мен бабаң.

Қой емес, келген бұл адам,
Келе ме маған бұл жауың?
Алмастан бар-ды қылышы,
Тарлаусы еді ноғайлының
Маған келген тыныманы
Сен бір жүрген ноғайлы,
Келдің бойғұс қонайға,
Жері бір жасаң даласың,
Құтылып қалай қаласың?
Жарқылдап тұрған бұл әскер
Қылышпен бар-ды майдасы.
Барының қару алғаны,
Бір ноғайлының пайдасы,
Алмас кеспей қоя ма?
Мынау жатқан қара жер,
Төгілген қанға тоя ма?
Сиысып тұрған деп әскер
Бір ноғайлыны қоя ма?
Сонда бала сөйледі:
-Ноғайлы деген мен деді,
Құр кеппін деп мақтанба,
Көк жебені қолға алсаң,
Жолдарың, қалмақ, жолдасың,
Жол берірек тебіліп,
Енді қанша төгіліп,
Бастарың қалар домалап,
Қандарың қалар төгіліп,
Батырдың аты кідіріп,
Басқан жерде тұрады,

Атқан оқтай ошырады,
Жасың жетпей келесің деп,
Шу дегенде бұл салды
Он қалмақтың майдасына,
Қалмақтың да аз емес,
Істеп жүрген айласы.
Қалмақта қанға тоймады
Қылыш пен найзасы.
Жұмсады Таңа болатты,
Көрмесеге қол салды
Қосы жауырын оқ алды,
Қарамады жебіне,
Тоқталмады қалмақтың,
Жасаған айла еліне.
Біреу емес, бірнеше
Адамнан оқ өтеді;
Суырып алып қылышын
Қалмақтың алды басын-ай.
Келген тобын тоқтатпай,
Қосыртты олардың жасын-ай.
Қалмаққа түсті жасындай
Бір күн, бір түн соғысты,
Қалмақпен қатты тоғысты,
Түн ортасы болғанда
Бәрінің қалмақ тарады.
Ай қараңғы күн болып,
Алды-алдына отырып,

Қалмақтар қашып барады.
Ағарып атқан таң болды,
Таң бозарып атқанда,
Жердің үсті көрінбей
~~[illegible]~~ Бұрқақ-тұман шаң болды.
Үйде қалған жандар[illegible]
~~Тағыда әскер жинады.~~ (Көп әскерді жіберіп / Тағы да әскер жинады,
Жалғыздап қашқан қалмақтың
Қарасын Тама қоймады. (Берекзатын тұлпары
Қашқанға қуып жетеді,
Жалдан құстай ~~[illegible]~~ болады,
Жер басқанын қоймайды.
Қарамайтұғын ~~сай~~ мал емес,
Жыпа[1] биік тау келсе,
Басынан ұрып асқандай.
Түбі терең сай келсе,
Ойнақтап қарғып асқандай.
Енді жанын сасады,
Түсі кетіп қашады.
Көп емес еді ақылы,
Ханға жауап айтады
Сол күндерде қатыны:
-Жарым Хан, сен деді,
Бар темірді ұқ деді.
Темірден қару ете ме?
Бір адамның баласы
Үш мың кісі әскерге

1/ Жыпа – тік тауды айтады.

Жалғыз қайрат ете ме?
Сіздің мінген боз құбар,
Алғы тартуға жете ме?
Сонда жанын қарады,
Он бір сажге мықтаған
Атқа мініп алады,
Темірден киім киеді.
Жиылған екен ол көптен
Бұйым менен темірді.
Мініп алып құбарды,
Қалада тұрған әскердің
Бәрін айдап шығарды.
Тұр екен қамап қорғалап.
Хан шыққасын ақырып
Бәріде жүрді жапырып,
Екі мың кісі, артынан
Бір мың кісі ~~әскермен~~ еріп алғанмен,
~~Бұл да қуып жетеді~~. Хан тоқтата алмады.
Жорғадан жетіп келгесін,
Хан тұрып сөйледі:
-Кідірің әскер, сен деді,
Барайын оған мен деді.
Еншім болмас тең деді,
Қорқасыз бекер сіз деді.
Хан құбармен келеді
Келе сөйлей береді:
-Қаңғырған жалғыз сен деді,
Денең болса кел деді.

Астана жұртты билеген
Патша едім мен деді,
Болмассың маған тең деді?
Сонда батыр сөйледі:
-Жасқанатын мен бе едім,
Сұрасаң, байтақ елімді,
Тыңда, менің жөнімді.
Мен ноғайлы деген ел едім,
Елден шыққан ер едім. Асыл тұқым төре едім,
Ақылы туған бөрі едім.
Әлі білмей жүрмісің
Сорлы Қалмақ ~~шешен~~ жолыңды,
~~Ел билеген сен бе едің,~~
Билеген қалмақ сен едің, қалмаққа
~~Қалмақ~~ ...ғың ер ме едің?

Бекзадеңнен қалмақты
Талқандармын деп едің.
Үзген сені мен келдім
Зорлар қалмақ қолаңды
Жіберсең сен өзің
Бөлек-бөлек адалды.

Тұрмыш бе сөз сөйлеп
Болсаңдартың ер, деді,
Қоны қалмақ хабарла,
Қайратың болса тең деді.
Батыр мінген қара аты,
Жол жолпаққа ойлады.
Шу деп атқа тебінді,
Жолмаулодай еңіңді. Суырып алды алмасты деп,
~~Батыр алды алмас деп~~
Пасаны, жесірі қалмас деп,
Қарсыласты екеуі,
Бірін-бірі алмақ болды.
Тана кигеи дулыға,
Үстінде бар-ды жарайы,

Екі темір қос қабат
Екеуінен өтпеді,
Етіне еш бір жетпеді.
Алдында тұрған қалмақты
Бір шаншып көрмеді. Басы түсті домалап.
Хан жығылды домалап
Қалмақ шапты қамалап. Қалың жаутыр бастары
Қара тасқан домалап.
Хан жығылып қалғасын
Дауысы күндей күркіреп,
Қалмақтар қанты дүркіреп.
Тағы алмас бермеді,
Бетіне қалмақ келмеді,
Жасқанатын ер ме еді?!
Төбесі шоқты қалмақтың
Талайы жетті тереңге,
Үйдегілері торықты,
Талайы оның қорықты,
Арыстайтын тумаңға
Қалмақ жаны қолықты,
Ағарып таң атқанда
Қалаға қашты қалғаны.
Батыр қуып жетеді,
Оны да жаулап ~~шабады~~ өтеді.
Ақтөбен мен Қалмаққа,
Ноғайлының елі еді,
Елдің шеткі жері деп,
Батыр сонда келеді.
Ел шетіне келгесін,

Қалмақтың қалың қаласы,
Шұбыртып қапты баласы,
Айдалаға кептеліп
Көп ме оның шамасы?
Жері кешің сол еді,
Айдаған қалмақ мол еді,
Жинаған қалың көп еді,
Көрпенің мәнісі —
Сары тоқ байтақ көп еді.
Айдалаға шұралы
Қалмаққа болды бір шама
Батыр шүрзі тағалап

Ноғайлыға хабар ~~береді~~ салады,
Жан-жаққа батыр жиылды.
Асыл туған ер еді.
Алдынан шықты ағасы,
Келгесін елге баласы.
Алдынан келді атасы
Келген соң жалғыз баласы,
Мерейлеп той қылды.
Тама батырдың соғысы,
Қалмақты жеңген жері осы.

Артық туған ер төре еді.
Күйзелгенге ба олжасын
жетайта бөліп береді.

Түркменханым самсеуровна оқыған. Оқығандар: М. Хакімжанова, 19 декабрь, лаи О. Нұрмағамбетова, 1985.